

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Rozwój i koncentracja unijnej współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji: podejście strategiczne”

COM(2012) 497 final

(2013/C 76/08)

Sprawozdawca: **Gerd WOLF**

Dnia 14 września 2012 r. Komisja, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Rozwój i koncentracja unijnej współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji: podejście strategiczne”

COM(2012) 497 final.

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 8 stycznia 2013 r.

Na 486. sesji plenarnej w dniach 16–17 stycznia 2013 r. (posiedzenie z 16 stycznia) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 133 do 1 – 2 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Streszczenie opinii

1.1 Sukces badań naukowych i innowacji decyduje o konkurencyjności Europy na świecie, czyli o podstawie zatrudnienia, świadczeń socjalnych i dobrobytu. Program „Horyzont 2020” obejmuje przewidziane w tym celu i pilnie potrzebne środki wsparcia ze strony UE. Jednym z aspektów tego programu jest współpraca międzynarodowa z partnerami z państw spoza UE.

1.2 Współpraca międzynarodowa wywiera znaczny pozytywny wpływ na odnośne postępy uczestniczących w niej partnerów oraz na porozumienie między narodami.

1.3 Wynikające z niej korzyści dla Europy w znacznej mierze są jednak uzależnione od atrakcyjności europejskiej przestrzeni badawczej oraz prestiżu i skuteczności działania poszczególnych europejskich uniwersytetów, instytutów badawczych i przedsiębiorstw, w tym MŚP. Do najważniejszych celów strategii „Europa 2020” zalicza się stworzenie niezbędnych w tym celu warunków na szczeblu europejskim.

1.4 W świetle panującego kryzysu finansowego i gospodarczego należy tym pilniej przeforsować antycykliczną europejską politykę wsparcia, a także wzmocnić europejską przestrzeń badawczą, jej podstawy i wymiar międzynarodowy za pomocą wszelkich środków finansowych i strukturalnych oraz zwiększyć jej atrakcyjność i zapewnić ochronę przed cięciami. Budżetu przeznaczanego na program „Horyzont 2020” nie wolno wykorzystywać jako pionka w różnych konfliktach interesów.

1.5 Głównym celem porozumień ramowych zawieranych z krajami partnerskimi powinno być zapewnienie równych warunków działania wraz z wzajemnymi prawami i obowiązkami. Poza tym na partnerów współpracy nie powinno nakładać się – poprzez przepisy europejskie – silniejszych ograniczeń, niż jest to wymagane dla interesu europejskiego. Kreatywność potrzebuje przestrzeni!

1.6 Zgodnie z zasadą pomocniczości porozumienia o współpracy związanej z projektami powinny zawierać zainteresowane strony, które same muszą uczestniczyć w danym projekcie współpracy lub być za niego odpowiedzialne jako organizacja.

1.7 Wielkoskalowe infrastruktury badawcze i projekty demonstracyjne mogą przekroczyć możliwości, a także potencjał wykorzystania jednego państwa członkowskiego – a nawet być może całej Unii Europejskiej – i mogą w związku z tym wymagać bezpośredniego zaangażowania Komisji.

1.8 Warunkami pomyślnej realizacji międzynarodowych projektów współpracy są wiarygodność, ciągłość i utrzymywanie rezerw na wszystkich etapach realizacji. To z kolei wymaga szczególnych środków przygotowawczych. Ponadto należy zapewnić i wspierać wystarczającą mobilność ekspertów biorących udział w projektach.

1.9 Współpraca międzynarodowa nie jest celem samym w sobie, lecz narzędziem łączącym siłę roboczą i za każdym razem musi potwierdzać oczekiwaną wartość dodaną. Współpraca międzynarodowa nie powinna stać się narzędziem politycznym Komisji służącym do prowadzenia polityki zagranicznej.

1.10 Motywem przewodnim musi być zarówno interes samej Unii Europejskiej, jak i wzmocnienie europejskiej przestrzeni badawczej i europejskiej siły innowacji. Z tego względu finansowana ze środków europejskich współpraca z partnerami z krajów rozwijających się powinna być finansowana przede wszystkim ze środków przeznaczonych na pomoc rozwojową.

1.11 Brak patentu wspólnotowego umożliwiającego zabezpieczenie własności intelektualnej jest dla europejskich partnerów współpracy niekorzystny pod względem gospodarczym. Komitet apeluje do Parlamentu, Komisji i Rady o wsparcie zaplanowanych działań na rzecz *patentu europejskiego o jednolitym skutku* oraz o ostateczne zlikwidowanie blokady. W Europie należy również wprowadzić *okres karencji* (ang. *grace period*).

1.12 Informacje dotyczące wdrożenia podejścia strategicznego nie powinny być pozyskiwane za pomocą nowych instrumentów, lecz np. na podstawie wyników *europejskiego semestru*.

2. Streszczenie komunikatu Komisji

2.1 W przedmiotowym komunikacie przedstawione zostały podstawy, strategiczne cele oraz niektóre sposoby prowadzenia współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych, rozwoju i innowacji. Pod tym pojęciem rozumie się współpracę z partnerami spoza UE.

2.2 Do wymienionych celów zalicza się:

- a) **wzmacnianie doskonałości i atrakcyjności Unii w zakresie badań naukowych i innowacji oraz jej konkurencyjności gospodarczej i przemysłowej** – poprzez dostęp do zewnętrznych źródeł wiedzy; poprzez przyciąganie do Unii talentów i inwestycji; poprzez ułatwianie dostępu do nowych i wschodzących rynków; oraz poprzez ustanowienie wspólnych praktyk prowadzenia badań naukowych i wykorzystywania ich wyników;
- b) **podejmowanie globalnych wyzwań społecznych** – poprzez szybsze rozwijanie i stosowanie skutecznych rozwiązań oraz optymalizację wykorzystywania infrastruktur badań naukowych;
- c) **wspieranie zewnętrznej polityki Unii** – za pomocą ścisłej koordynacji z procesem rozszerzenia, polityką sąsiedztwa, handlem, wspólną polityką zagraniczną i bezpieczeństwa (WPZiB), pomocą humanitarną oraz polityką rozwojową, a także poprzez przekształcenie badań naukowych i innowacji w integralną część obszernego pakietu działań zewnętrznych.

2.3 Charakterystycznymi aspektami nowego strategicznego podejścia do współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji będą:

- pełne otwarcie programu „Horyzont 2020” na uczestnictwo podmiotów z państw trzecich umożliwiające naukowcom europejskim współpracę z najlepszymi partnerami na świecie;
- ukierunkowane działania w ramach współpracy międzynarodowej o skali i zasięgu, jakie są potrzebne do maksymalizacji oddziaływania;
- opracowanie wieloletnich planów współpracy z kluczowymi państwami i regionami partnerskimi;
- wzmocnienie partnerstwa między Komisją, państwami członkowskimi i znaczącymi zainteresowanymi podmiotami;
- propagowanie wspólnych zasad prowadzenia współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji;
- wzmocnianie roli Unii w organizacjach międzynarodowych i na forach wielostronnych;
- wzmocnienie procesu wdrażania, zarządzania, nadzoru i oceny.

3. Uwagi ogólne

3.1 Sukces badań naukowych i innowacji decyduje o konkurencyjności Europy na świecie, czyli o podstawie zatrudnienia, świadczeń socjalnych i dobrobytu. Program „Horyzont 2020” obejmuje przewidziane w tym celu i pilnie potrzebne środki wsparcia ze strony Komisji Europejskiej. Jednym z aspektów programu „Horyzont 2020” jest współpraca międzynarodowa.

3.2 Współpraca międzynarodowa w dziedzinie badań naukowych i innowacji wywiera znaczny pozytywny wpływ na odnośne postępy uczestniczących w niej partnerów oraz na porozumienie między narodami. Dotyczy to nie tylko współpracy międzynarodowej prowadzonej w europejskiej przestrzeni badawczej, lecz także na arenie międzynarodowej, a tym samym odnosi się do tematyki omawianej w niniejszym dokumencie. Komitet potwierdza swoje wcześniejsze zalecenia na ten temat ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Zob. Dz.U. C 306 z 16.12.2009, s. 13.

3.3 Wobec tego Komitet z zadowoleniem przyjmuje nowy komunikat Komisji i zasadniczo popiera określone w nim cele i argumenty.

3.4 Pozycja negocjatorów europejskich w przypadku dopiero co zawieranych partnerstw oraz korzyści płynące ze współpracy międzynarodowej dla UE w znacznej mierze są uzależnione od atrakcyjności europejskiej przestrzeni badawczej oraz od prestiżu i skuteczności działania poszczególnych europejskich uniwersytetów i instytutów badawczych, a także od innowacyjności przedsiębiorstw, w tym MŚP.

3.5 Do najważniejszych celów strategii „Europa 2020” zalicza się stworzenie niezbędnych w tym celu warunków na szczeblu europejskim. W świetle panującego kryzysu finansowego i gospodarczego należy więc tym pilniej przeforsować antycykliczną europejską politykę wsparcia, czyli nie ograniczać środków finansowych, lecz wzmocnić europejską przestrzeń badawczą, jej podstawy i wymiar międzynarodowy za pomocą wszelkich środków finansowych i strukturalnych oraz zwiększyć jej atrakcyjność. Aby to osiągnąć, na budżet programu „Horyzont 2020” należy przeznaczyć co najmniej taką ilość środków, jaką zaproponowała Komisja. Komitet ponawia zatem swój apel do Parlamentu Europejskiego i Rady o niedopuszczanie w tym zakresie żadnych cięć oraz o niewykorzystanie tego budżetu jako pionka w konfliktach interesów.

3.6 Skuteczny rozwój badań naukowych i innowacji nie przebiega z równym powodzeniem we wszystkich państwach członkowskich. Komitet ponawia swój apel o to, aby w każdym państwie członkowskim w europejskiej przestrzeni badawczej, w którym nie ma obecnie wystarczająco dużo wysokiej jakości instytutów badawczych i „kuźni innowacji”, jak najszybciej naprawić tę sytuację za pomocą środków pochodzących z funduszy strukturalnych i z Funduszu Spójności oraz aby poprzez realizację skutecznej polityki wsparcia i polityki gospodarczej w dostatecznym stopniu umożliwić rozwój wielu znakomitych naukowców i innowacyjnej przedsiębiorczości. Tylko w ten sposób można urzeczywistnić pomocną koncepcję „łączenia doskonałości” (ang. teaming of excellence) ⁽²⁾. Komitet apeluje zatem do wszystkich państw członkowskich (i w stosownych przypadkach również do sektora prywatnego), by wreszcie zrealizowały cele strategii lizbońskiej, włączone teraz także do strategii „Europa 2020”, i przeznaczyły 3 % PNB na badania i rozwój.

3.7 Deklarowanym celem Komisji jest *pełne otwarcie programu „Horyzont 2020” na uczestnictwo podmiotów z państw trzecich umożliwiające naukowcom europejskim współpracę z najlepszymi partnerami*

na świecie. Taka możliwość oczywiście istnieje ⁽³⁾ od wielu dekad i jest też intensywnie wykorzystywana. Komisja powinna zatem jaśniej przedstawić sytuację wyjściową. Komisja powinna wyjaśnić, za pomocą jakich nowych środków zamierza urzeczywistnić poszczególne dodatkowe wolności oraz na co chce teraz pozwolić i co chce od teraz finansować.

3.8 Komisja proponuje, aby jako ważne środki wsparcia skutecznej współpracy międzynarodowej zawrzeć porozumienia ramowe z potencjalnymi krajami partnerskimi. Komitet jest zdania, że w tym wypadku należy przede wszystkim wziąć pod uwagę szczególnie chętne do inwestycji, odnoszące sukcesy i sprawnie funkcjonujące państwa uprzemysłowione. Porozumienia ramowe – analogicznie do umów o wolnym handlu – powinny zapewniać przede wszystkim równe warunki działania wraz z wzajemnymi prawami i obowiązkami. Poza tym na potencjalnych partnerów nie powinno nakładać się – poprzez przepisy europejskie – silniejszych ograniczeń, niż jest to wymagane dla interesu europejskiego.

3.9 W porozumieniach ramowych należy unikać wszelkich niemerytorycznych aspektów i wpływów oraz należy zapewnić dostateczną elastyczność i przestrzeń umożliwiające zawieranie umów optymalnie dostosowanych do konkretnych przypadków i sytuacji wyjściowej. Kreatywność potrzebuje przestrzeni!

3.10 Na wszystkich etapach realizacji projektów współpracy szczególnie ważne są wystarczająca wiarygodność, ciągłość i utrzymywanie rezerw. Jest to ambitne zadanie i wymaga szczególnych środków przygotowawczych.

3.11 Zgodnie z zasadą pomocniczości porozumienia o współpracy powinny zawierać zainteresowane strony, które same muszą uczestniczyć w danym projekcie współpracy lub być za niego odpowiedzialne jako organizacja.

3.12 Komisja powinna być bezpośrednio angażowana tylko w takich przypadkach (na przykład przy dużych projektach naukowo-technicznych), w których potencjał jednego państwa członkowskiego, jednej firmy lub jednej organizacji badawczej jest niewystarczający; w takim wypadku Komisja powinna jednak również ponosić odpowiedzialność. Komitet przypomina o tym ⁽⁴⁾, że zwłaszcza wielkoskalowe infrastruktury badawcze i projekty demonstracyjne mogą przekroczyć możliwości, a także potencjał wykorzystania jednego państwa członkowskiego – a nawet być może całej Unii Europejskiej – i w związku z tym wymagają silniejszego zaangażowania ze strony Komisji.

⁽²⁾ Zob. np. Peter Gruss w „MaxPlanckForschung” 3/12, s. 6, ISSN 1616-4172.

⁽³⁾ Zob. Dz.U. C 306 z 16.12.2009, s. 13, pkt 3.2.

⁽⁴⁾ Zob. w szczególności Dz.U. C 181 z 21.6.2012, s. 111, pkt 4.3.1.

3.13 Większość form współpracy międzynarodowej rozwija się natomiast za pośrednictwem kontaktów osobistych między naukowcami, grupami naukowców, przedsiębiorstwami, w tym MŚP, lub organizacjami badawczymi, które zazwyczaj nawiązują się oraz następnie utrzymuje na międzynarodowych konferencjach lub targach specjalistycznych. Takie procesy samoorganizacji należy dostrzec, uznać, wykorzystać i bardziej wspierać. Komitet ubolewa nad tym, że jego wielokrotne zalecenia w tej kwestii jak dotąd nie znalazły widocznego odzewu ze strony Komisji.

3.14 Warunkiem sukcesu jest wystarczająca mobilność ekspertów uczestniczących w projektach współpracy. Komisja powinna rozwinąć ten aspekt, być może analogicznie do regulacji dotyczących mobilności wewnątrz europejskiej oraz modeli jej wspierania.

3.15 Komitet jest zaniepokojony tym (pkt 5 komunikatu Komisji), że współpraca międzynarodowa ze strony Komisji mogłaby stać się politycznym celem samym w sobie lub narzędziem służącym Komisji do prowadzenia polityki zagranicznej. Współpraca nie jest jednak celem samym w sobie, lecz wymaga dodatkowego wysiłku, który można uzasadnić wyłącznie dzięki mnożeniu i uzupełnianiu wiedzy i zdolności, a także dzięki korzyściom z innowacji. Z tego względu projekty współpracy powinny obejmować tylko tyłu uczestników, ilu może wnieść wartość dodaną.

3.16 Chodzi przy tym nie tylko o ustalenie priorytetów w zakresie podziału środków, lecz także o obciążenia administracyjne. Mimo że wysiłki wewnątrz europejskie związane z realizacją programu „Horyzont 2020” można – miejmy taką nadzieję – ograniczyć poprzez przedsięwzięcie zapowiedzianych środków w zakresie uproszczenia⁽⁵⁾, cały czas wymagają one znacznych nakładów czasu ze strony naukowców i badaczy. Ich uzupełnienie o współpracę na szczeblu międzynarodowym, która może podlegać zbyt formalnym procedurom, wiąże się z ryzykiem ponownego rozděcia biurokratycznego.

3.17 Kolejne wątpliwości dotyczą wykorzystania niestety cały czas niewystarczających środków finansowych przeznaczonych na program „Horyzont 2020”. O ile środki te trafiają do państw trzecich spoza UE, automatycznie są wycofywane z użycia w ramach europejskiej przestrzeni badawczej. W każdym takim przypadku konieczne jest dokładne rozważenie priorytetów, również w odniesieniu do znacznej potrzeby ze strony państw członkowskich UE, by nadrobić zaległości. W związku z tym współpraca, która ma przede wszystkim charakter pomocy rozwojowej, powinna być finansowana głównie ze środków przeznaczonych na pomoc rozwojową.

3.18 W komunikacie Komisji poruszona została również kwestia własności intelektualnej, uznana za podstawę podejścia „europejskiego”. W przypadku badań podstawowych w głównej mierze chodzi o uznanie pierwszeństwa nowego odkrycia lub wynalazku w czasie. Jednak przy przejściu do zastosowania w grę wchodzi oczywiście również kwestia możliwości opatentowania ewentualnego wynalazku.

3.19 Tutaj od dekad jątrzy się europejska rana: nie ma jeszcze patentu wspólnotowego! Dla wszystkich przedsiębiorstw europejskich, a zwłaszcza MŚP, prowadzi to do wzrostu kosztów w porównaniu z ich partnerami współpracy spoza Europy (np. z USA) lub nawet do rezygnacji z patentu, czyli do utraty ochrony patentowej. Komitet apeluje do Parlamentu, Komisji i Rady⁽⁶⁾ o pełne wsparcie zaplanowanych działań na rzecz patentu europejskiego o jednolitym skutku oraz o ostateczne zlikwidowanie blokady. Popiera przyjęcie przez Parlament Europejski rezolucji w tej sprawie⁽⁷⁾. W Europie należy również wprowadzić okres karencji (ang. *grace period*)⁽⁸⁾.

3.19.1 Ponadto regulacje dotyczące własności intelektualnej w przypadku realizacji wspólnych inicjatyw technologicznych (ang. *Joint Technology Initiatives*) na szczeblu ponadnarodowym należy jeszcze raz omówić i sprawdzić.

4. Uwagi szczegółowe

4.1 Komisja proponuje ograniczenie listy państw uprawnionych do automatycznego uzyskiwania wsparcia, przy czym obecne kryterium selekcji oparte wyłącznie na wysokości DNB na mieszkańca należałoby uzupełnić o dodatkowe kryterium oparte na łącznej wysokości PKB, co wykluczy państwa osiągnące dochód powyżej określonego progu.

4.1.1 Komitet jest zdania, że kwestię tę powinno się rozpatrzyć w sposób bardziej zróżnicowany. Podstawowym kryterium subsydiowanej przez UE współpracy z wybranymi obywatelami krajów spoza UE powinien być wyłącznie szczególny interes lub zapotrzebowanie europejskich organizacji i przedsiębiorstw, w tym MŚP, naukowców i badaczy na powiązane z taką współpracą poszerzenie wiedzy fachowej. Na pierwszym planie musi stać wspieranie europejskiej przestrzeni badawczej. Nawet jeśli realizacja projektu wymaga zaangażowania znakomitego eksperta z kraju o wyższym PKB, jego sfinansowanie powinno być możliwe, gdy nie ma innej możliwości wykorzystania zdolności i wiedzy eksperta na rzecz interesów europejskich. Czynnikiem decydującym musi być interes samej Unii Europejskiej!

⁽⁶⁾ Rada Unii Europejskiej, 23 czerwca 2011 r. – 11328/11.

⁽⁷⁾ <http://www.europarl.europa.eu/news/pl/pressroom/content/20121210IPRO4506/html/Patent-europejski-taniej-i-%C5%82atwiej>

⁽⁸⁾ Zob. opinię EKES-u „Dostęp do informacji naukowej – inwestowanie środków publicznych”, pkt 3.4. (Zob. str. 48 niniejszego Dziennika Urzędowego)

⁽⁵⁾ Zob. Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 129, pkt 1.2.

4.2 Komisja uważa, że do wdrażania strategicznego podejścia niezbędna jest obiektywna informacja. Komitet z zadowoleniem przyjmuje wypowiedź ustną przedstawiciela Komisji, że nie przewiduje się ponoszenia jakichkolwiek dodatkowych nakładów w związku z zaproponowanym w komunikacie pozyskiwaniem i gromadzeniem danych, ale że Komisja zamierza sięgnąć w tym celu do już dostępnych źródeł. Komitet zaleca na przykład wykorzystanie wyników europejskiego semestru ⁽⁹⁾ w celu uniknięcia dodatkowych obciążeń dla przedsiębiorców i naukowców.

Bruksela, 16 stycznia 2013 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_pl.htm